

Tasa ja targu

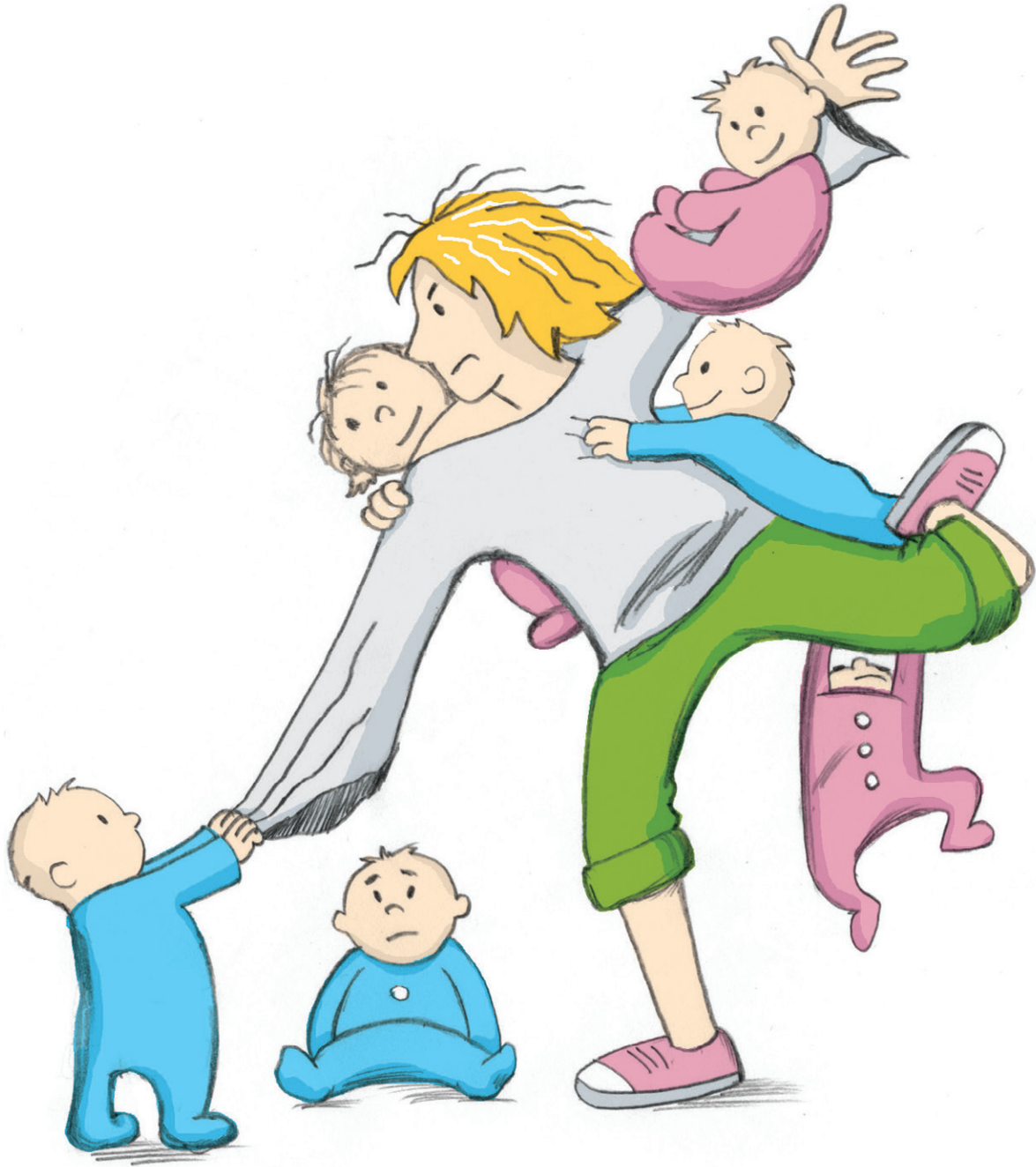
Kasvatusvõtteid isadele ja emadele

Tasa ja targu

Kasvatusvõtteid isadele ja emadele

Lastekaitse Liit
2015

Saatesõna

Elu koos oma tahtmist taga ajavate põngerjatega võib aeg-ajalt kellele tahes üle jõu käia. Kord kembeldakse ühe, kord teise asja pärast. Kes saab esimesena lifti nuppu vajutada, auto ukse avada või kes valib tee lasteaiast koju – need küsimused võivad teinekord lausa valjuhäälese peretüli esile kutsuda.

Loomulikult võiks rohuks selle vastu pakkuda rahulikku ja mõnusat koosolemist, selgeid piire ja järjekindlust kasvatuses.

Siiski ei osata vastuolusid ja konflikte alati ette näha ega neid täielikult vältida. Seetõttu võivad allpool toodud võtted päris asjalikuks osutuda.

Käesolev broshüür on välja antud osana Soome Lastekaitse Keskliidu kampaaniast **Ära löö last**, toetamaks suunavat ja vägivallavaba kasvatust.

Pakume välja 25 võtet, kuidas kriisiolukorras hakkama saada. Võtke heaks!

1.

Jonni ei teki tühjast

Kuigi mõnikord võib tunduda, et põngerjas paneb vanemate närvid proovile tahtlikult, on jonnimiseks enamasti mingi mõistlik põhjus olemas. Väike laps ei oska seda alati välja öelda või ei pruugi isegi aru saada, et tema paha tuju põhjuseks on näiteks väsimus.

Unusta lapse psühholoogiseerimine

Kindel viis lisada jonnile tuure, on väsinud lapsele öelda, et sa oled ju lihtsalt väsinud. Täiskasvanutki ärritab, kui teine analüüsib tema käitumist.

3.

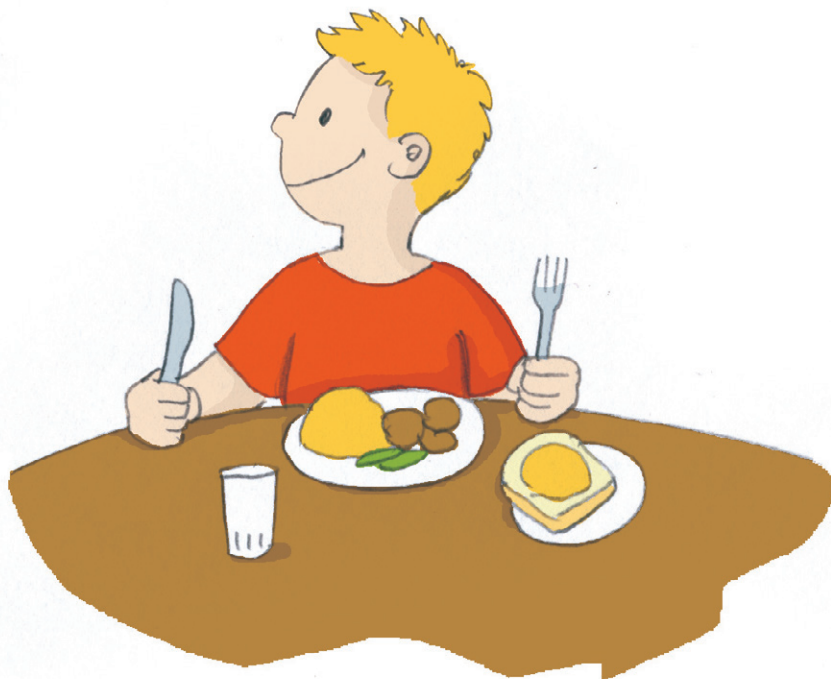
Väärtusta last

Võta lapsele ebameeldivat ja teda ärritavat asja tõsiselt, kuigi lapse jonnigi taga võibki olla ainult kas tühi kõht või väsimus. Et mahla asemel on kruusis piim, jalas vale värvi sokid või see, et lastesaated on juba läbi, võib väikesele tekitada tõsist pahameelt.

Muuda argipäev toimivaks

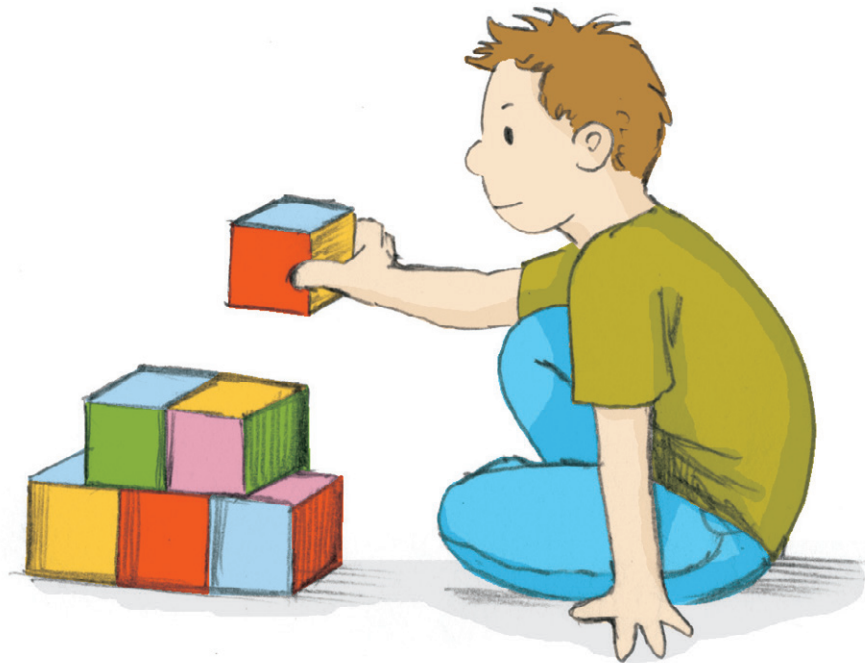
Kindlusta lapsele piisav uni ja tähelepanu ja et toit oleks õigel ajal laual. Kui sellele vaatamata üllatab sind näljast või väsimusest vallandunud jonn, tegutse tarmukalt ja kiirelt, et probleem saaks lahendatud – pannilabidas kätte ja õhtusöök lauale.

5.

Argirutiin au sisse

Väikesele lapsele on argirutiin oluline. See mõjutab isegi tema väärtuste väljakujunemist. Kui päev kulgeb alati sama skeemi järgi, saab laps aru, et teatud asjad toimuvad kindlas järjekorras. Harjumuspärane rutiin liigendab päeva ja muudab selle selgemaks. Kui elu on kaootiline, siis on lapsel raske asju mõista.

Kui jonn algab, säilita rahu

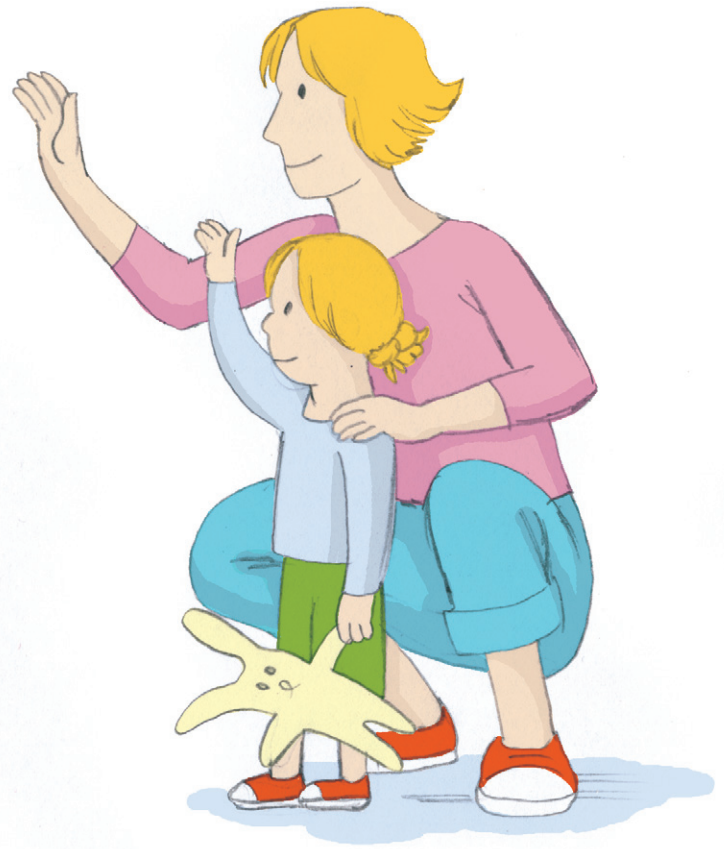
Alati ei suuda sa kõrvaldada jonni põhjusi ega ennetada selle tekkimist. Näiteks väikevend jõudis juba ukse avada ja esimesena sisse astuda, kuigi õde oleks ise tahtnud esimene olla. Lohutuseks võiks öelda, et järgmine kord on järg õe käes.

7.

Juhi lapse tähelepanu mujale

Jonni põhjustanud asi võib ununeda ja kinnikiilunud plaat hakkab uuesti ringi käima, kui suudad meelitustega lapse tähelepanu pettumuselt eemale juhtida. Issile ei jõudnudki me täna aknast lehvitada, aga seal läheb naabrionu, lehvitame siis talle, või hoopis õuel müriseva tänavapuhastusmasina juhile.

Anna lapsele võimalus jonnimiseks

Igäüks meist on mõnikord pahas tujus ja siis võivad väiksemadki ebakõlad vindi üle keerata. Täiskasvanu jaoks võib kiirel hommikul olla elu suurimaks tragöödiaks see, kui jalga tõmmatud sukkpükstel hakkab sukasilm jooksuma. Miks siis väikest ei või pahandada see, kui tema lemmikpüksid on just täna hommikul pesus?

9.

Näita head eeskuju

Enesevalitsemist õpitakse eeskujude järgi. Kui sul endal alalõpmata kannatus katkeb, suust lipsavad igasugused sõimusõnad ja ajalehedki lendavad kergesti põrandale, siis oleks küll peeglisse vaatamine päris omal kohal. Vastasel korral käitub su järelkasv paha tuju korral täpselt samamoodi.

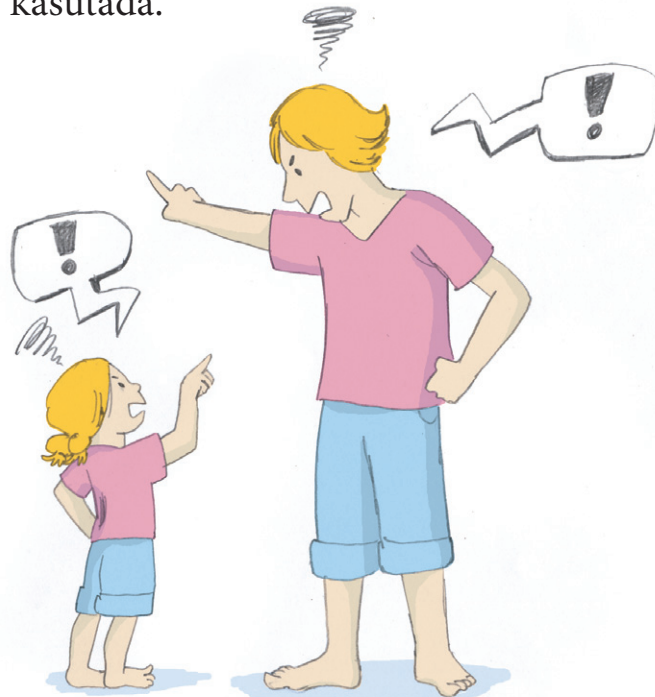
Kehtesta selged piirid

Mõttele sellele, missugust käitumist sa ei talu. Halbade kommetest tuleks vabaneda juba alates lapse esimestest sammudest. Hiljem on nendest lahtisaamine mitu korda keerulisem. Vägivaldset käitumist pole tarvis taluda. Teisele kallale minev laps tuleb sülle haarata ja takistada niimoodi rünnakut. Asjade lõhkumise suhtes ei tohi olla salliv. Sõimamine ja halb keelekasutus tuleb lõpetada kohe eos. Ei tohi lubada oma lapsel teisi terroriseerida. Sihikindlalt tuleb hoida oma joont, kui tunned end olevat õigel teel.

Ära lase end provotseerida

Kuigi kodus kasutatav keel on igati viisakas, võivad sõimusõnad külge hakata õuest, pargist või lasteaiast. Alguses proovivad lapsed selliste sõnade mõju, teeseldes taipamatust. Kerge hukkamõist surub testimise soovi tõhusalt maha. Kui aga täiskasvanu laseb end lapse keelekasutusest tugevasti provotseerida, annab see lapsele võimsa relva, mida vajadusel täiskasvanu tähelepanu saavutamiseks kasutada.

Suuna laps rahulikult olukorrast eemale

Alati pole keerulisi olukordi võimalik vältida. Mõnikord tuleb näiteks poeskäik ette võtta koos surmväsinud lapsega.

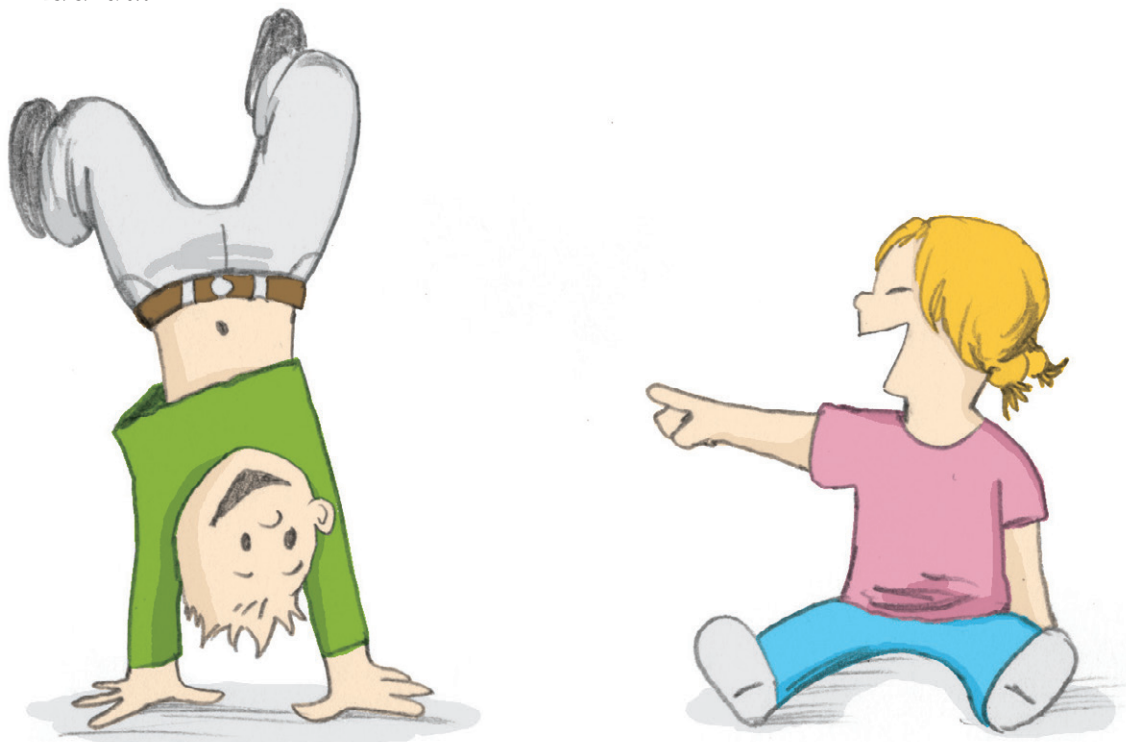
Kui paha tuju peale tuleb, püüa ostud teha võimalikult kiiresti. Jutud heast käitumisest kaupluses või väsinud lapse meeleavaldusest on mõttetud. Asja juurde võib teinekord tagasi pöörduda, kiites last õnnestunud poeskäigu eest.

13.

Aktsepteeeri laste impulsiivsust

Laste meeleolud muutuvad pidevalt nagu sõit ameerika mägedel. Sageli on tunded haripunktis, nii rõõmu- kui vihapursked kuuluvad lapse arengu juurde. Täiskasvanul on harva nutt valla mitu korda päevas ja ägedad naerupurskedki on vanematel mõnikord lausa kivi all peidus. Lastelt võib mõlemaid aga sagedasti kuulda.

Suuna ja juhenda last

Kui laps küsib, mis vahet on sellel, kummas jalas on king, siis võta ta käekõrvale, õpeta ja juhenda teda. Räägi, kuidas asju tuleb teha, kumb saabas läheb ühte või teise jalga, kuidas jope varna riputatakse ja kuhu pannakse kingad. Täiskasvanute jaoks iseenesest selged asjad pole seda lastele mitte.

15.

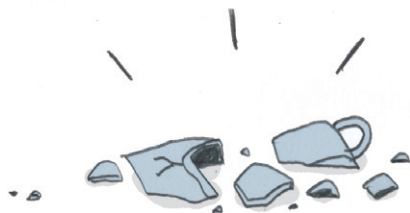
Võta aega muutuste jaoks

Mis tahes olukorra muutused ja liikumised, näiteks lasteaeda minek ja sealt kojutulek, on lapse jaoks koormavad. Kui tahad õigeks ajaks jõuda kas lasteaeda või kauplusse, anna lapsele kõigepealt aega mängu lõpetamiseks. Millegi juurest enda lahti rebimine on kergem, kui on võimalus ise end selleks ette valmistada.

Mata karistused maha

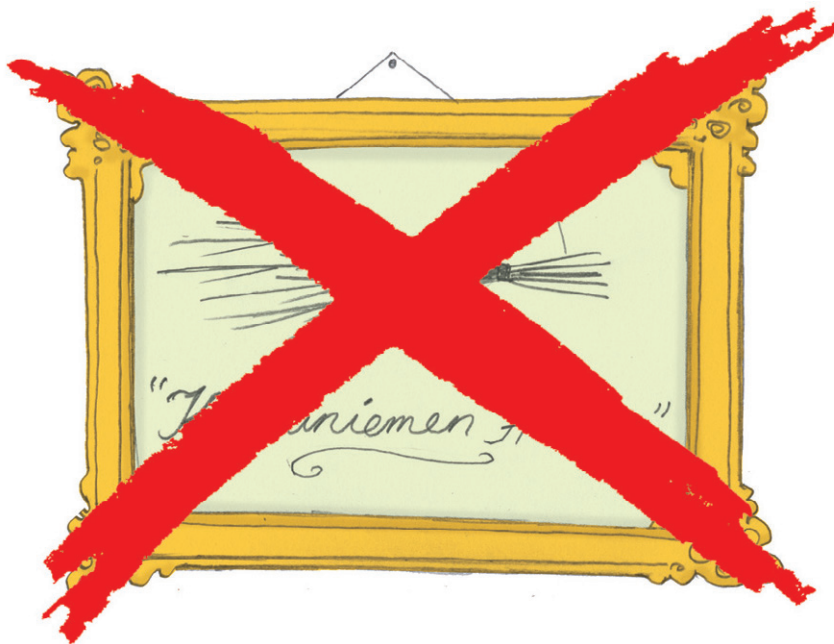
Karistuste puhul on sageli oht, et karistatakse valedel alustel. Ebaõigesti määratud karistused tekitavad lapses vaid kibestumist. Need rõhutavad vigu, kuigi karistatava teo põhjuseks võib olla üksnes lapse teadmatus või õnnetus. Pea meeles, et õnnetusi juhtub kõikidega. Seejuures ei pruugi miskit valesti olla ja see ei viita ka halvale iseloomule. Õnnetus on õnnetus.

17.

Vägivalla kasutamine on keelatud

Tutistamine või tagumikule laksu andmine, teisele, sealjuures ka lapsele mis tahes valu tekitamine on seadusega keelatud. Seadus keelab ära ka karistuseks nimetatud vägivalla.

Arvesta lapse iseloomu erisustega

Mõni laps jonnib rohkem ja tihedamalt kui teine. Temperamentsema väikese inimesega tegelemine nõuab suuremat kannatust.

19.

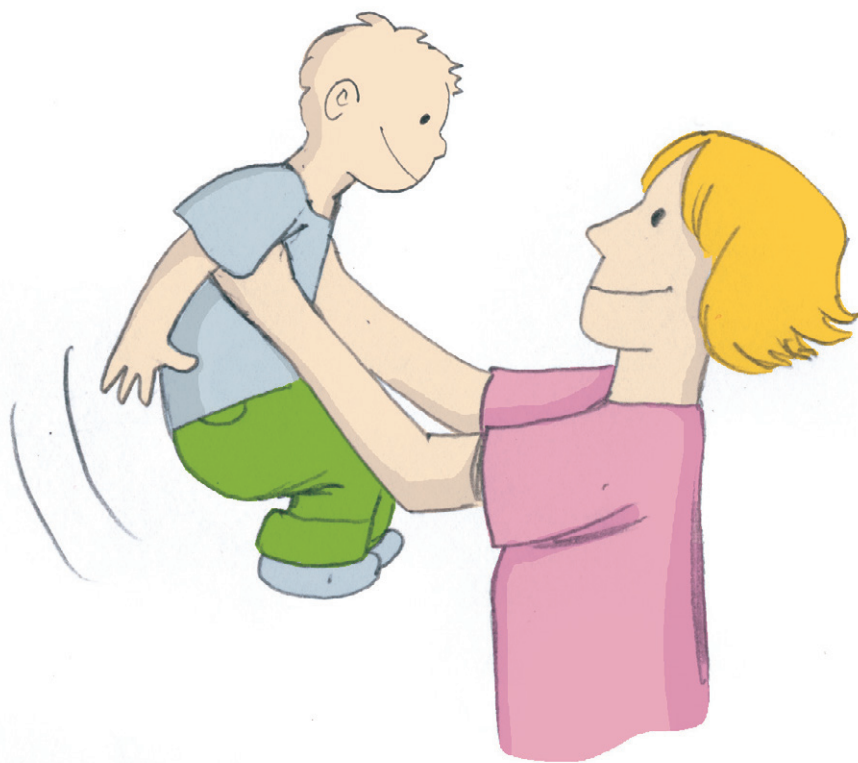
Lase lapsel olla laps

Väikeselt inimhakatiselt ei saa oodata täiskasvanulikku käitumist. Enesevalitsus kasvab koos vanusega, säilita pikka meelt. Igiliikur jääb oma kohale, kui teatud vanus on möödas. Pärast pikka harjutamist läheb supp ilma maha tilkumata suhu, leivale ei lähe võid enam nii paksult ja kingadki lipsavad automaatselt õigesse jalga.

Kiida ja tunnusta

Kiida ja tunnusta last, kui ta paneb riided varna, mänguasjad kasti või kui ta aitab innukalt oma väikest õde või venda. Õnnestumise ja oskamise tunne motiveerib last ka edaspidi tegutsema nii nagu vanemad soovivad. Positiivne tagasiside on negatiivsest tugevam.

21.

Püüa jõuda kokkulepeteni

Kui lapsed kasvavad, võib nendega kokku leppida nende ülesannete, näiteks toa koristamise suhtes. Pikka juhendite joru on lapsel raske vastu võtta. Jaga ülesanded väikesteks osadeks, nii et põngerjad neist lihtsalt aru saaksid.

Kui sul õnnestub suunata last oma ülesande täitmisega pihta hakkama, ole talle toeks, et ta oma ülesandega edukalt toime tuleks.

Alati pole tarvis sekkuda

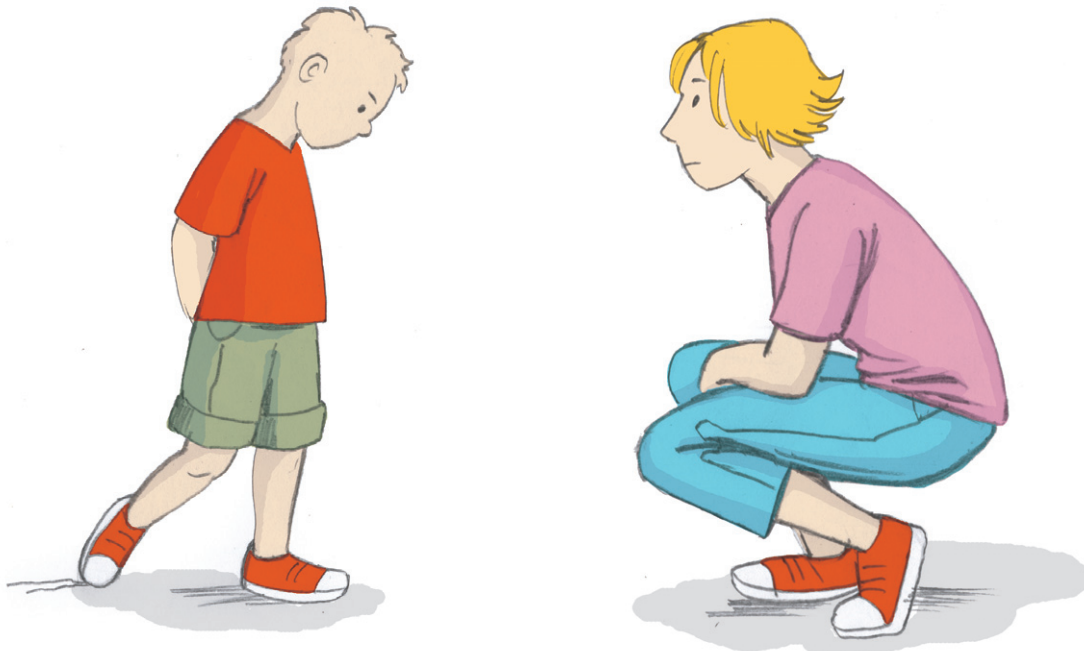
Isegi kui tegevuses osaleb palju lapsi, suudavad nad üllatavalt hästi mängureeglites ja rollides kokku leppida. Lapsed oskavad väiksematele anda kergemaid ülesandeid ja jagada need vastavalt oskustele. Kui pisipõnn teeb su meele pahaks, võib asjasse sekkumine olukorda veelgi halvendada. Sageli on lapsevanem lapse peale solvunud, teeb sellega asja hullemaks ja veel halvem kui ta pole erapooletu.

23.

Unusta ähvardused

Äraostmine, ähvardused ja väljapressimine – neid käitumise klišeetid seostatakse sageli kasvatusena. Parema oleks need siiski unustada. Kui ähvardusi ellu ei viida, saab lapsele selgeks, et neist ei tasu välja teha. Kui need aga teoks tehakse, jõutakse kergesti negatiivsete reaktsioonide spiraalini. Parema on siiski last kannatlikult juhendada.

Lõpeta võimuvõitlus

Piiridest on mõistlik kinni pidada, kuid liigne takerdumine nõudmistesse ja pidev rõhutamine, kes on peres otsustaja, ei lahenda väikelaste arengu eri etappidega seotud probleeme. Arenemine ja küpsemine võtab oma aja. Kui tähelepanu juhitakse positiivsetele asjadele, pole pidevat korranõudmist vaja. Vaja läheb kannatlikkust, et samades tegemistes, näiteks riietumine ja söömine, jaksata last ikka uuesti ja uuesti suunata ja õpetada.

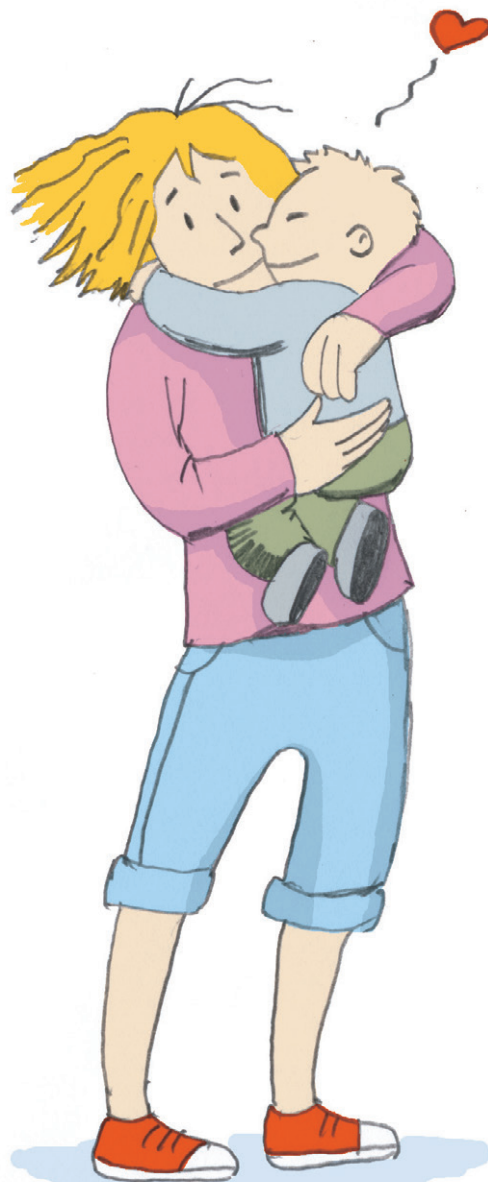

25.

Pettumused ei riku last

Täielikult pole võimalik jonna laste elus vältida. Pettumused, ebaõnnestumised ja meelepaha kuuluvad elu juurde.

Lohuta pettunud last ja innusta teda uuesti proovima. Püüa säilitada reaalsustaju, ka iseenda suhtes. Kaotus kohaliku panga korraldatud jooksuvõistlustel pole veel kummagi jaoks maailma lõpp.

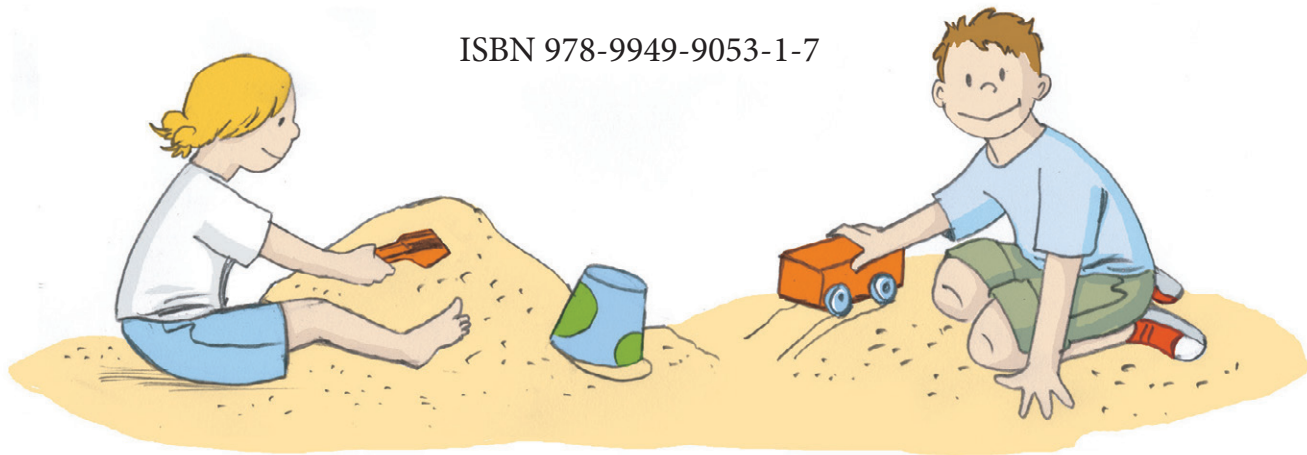
Tõlkija Tiina Masing
Keeleline toimetaja Signe Väljataga

Raamatu väljaandmist on toetanud:

Soome Lastekaitse Keskliit

Sotsiaalministeerium
Hasartmängumaksu nõukogu
Save the Children Sweden
Haridus- ja Teadusministeerium
Eesti Noorsootöö Keskus
Harju Maavalitsus
Harjumaa noorteinfo vahendamise programm

ISBN 978-9949-9053-1-7

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare